

KASB TANLOVIDA ISHCHI KASBLARNI O'QUVCHILARGA TAVSIYA ETISH MASALALARI: MUAMMO VA YECHIMLAR

Barotova Ezoza Sunnatilloevna
Buxoro viloyati G'ijduvon tumanidagi
27-maktab psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada kasb tanlovida ishchi kasblarni o'quvchilarga tavsiya etish masalalari, shuningdek, ushbu mavzuning nazariy va amaliy tomonlarni ko'rib chiqishdagi muammo hamda ularga atroflicha psixologik –hayotiy yechimlar ilgari surilgan. Mazkur mushohadalar ko'pchilik uchun albatta foydali bo'ladi degan umiddamiz.

Kalit so'zlar: kasb tanlovi, xato, yo'riqnoma, asos, ishchi kasblar, kasb tasavvuri, muhit, o'qituvchi.

Bugun bizning jamiyatimizda xohlagan kasbni tanlash yo'lida siyosiy, ijtimoiy milliy va boshqa xil g'ovlar yo'qligi barchamizga ma'lum.

Ammo bu huquqdan o'z o'rnida foydalana bilish va bunga o'rgatish darkor. Gap shundaki, u yoki bu kasbga bo'lgan talab uning e'tiboriga qarab emas, balki xalq xo'jaligining strukturasi qarab aniqlanadi. Shuning uchun, xoxishimizdan qat'iy nazar, obyektiv tarzda kechuvchi ilmiy-texnik taraqqiyot bu rejaga o'z shartlarini kiritadi.

Psixologlar o'quvchilarni jamiyatimiz uchun kerakli kasblarda ishlashga tayyorlashimiz kerak. Ravshanki, bu o'ta muxim vazifaning bajarilishini ta'minlash kasb tanlash erkinligi tushunish bilan, mamlakatimizda barcha kasblar xam kerakli va faxrli ekanligini anglash bilan uyg'unlashib ketishi lozim. Kasb tanlash haqidagi masalani faqat o'zining manfaatlari nuqtai nazaridan hal etmasligi kerak. Agar u siyosiy jixatdan yetuk bo'lsa, bunday qilmaydi xam. O'smirlar o'quvchilar to'g'risida gap ketganda, ular shaxs sifatida endigina shakllanib kelayotganliklarini e'tiborga olish zarur bo'ladi. Shu munosabat bilan mexnat ta'limiga aloxida umid bilan qaraladi.

Ko'plab psixolog hamkasblarimiz fikricha bizning o'quvchilarning ma'lum qismi ishchi kasblarni tanlamaslikni, unday ishlarni qilishni xohlamasliklarini ko'rsatadi. Buning sababi shundaki o'quvchilar ishchi kasblarning mazmuni to'g'risida to'g'ri tasvirga ega emaslar, jamiyatimizda ishchilar qanday e'zozlanishi yaxshi bilmaydilar. Mazkur holda masala teng qimmatli ommaviy ishchi kasblariga taalluqli ekanligi ishni osonlashtiradi. Teng qimmatli kasblar deganda insonga har tomonlama kamol topishi, moddiy faollik, jamiyatda o'z mavqega ega bo'lishga imkoniyatlar yaratishi jixatidan teng bo'lgan kasblar tushuniladi. Shu boisdan, agar ommaviy ishchi kasblari ichida yarimlari e'tiborsizdek tuyulsa, bu oddiy chalkashish bo'lib, texnologiya o'qituvchisi xatolikni bartaraf etishi kerak. Buning uchun esa ommaviy ishchi kasblarida umumiy tomonlar ko'p ekanligini ta'kidlashimiz kerak bo'ladi.

Biz psixologlarning amalda uchraydigan barcha kasblar bilan o'quvchilarni tanishtirib chiqishning imkoni yo'q, albatta. Lekin ko'pgina kasblar inson oldiga qator umumiy talablarni qo'yadi.

O'quvchilarni ana shu talablar bilan tanishtirib ularning kasblar xakidagi tasavvurini kengaytirish kerak. Masalan, keyingi paytda amaliy mexnatning ma'naviy saviyasi ortayotganligi kuzatilmogda. Aqliy mexnat faoliyatiga qo'yiladigan talablar toboro ortib bormogda. Shuni xisobga olib, kasb tanlashga yo'llash ishini shunday tashkil qilish mumkinki, o'quvchilar faqat konkret kasblar to'g'risida tasavvur olibgina qolmasdan, mexnat faoliyatiga nisbatan qo'yiladigan umumiy talab to'g'risida xam tasavvurga ega bo'layotganliklarini anglaydigan bo'lishsin. Ishchi kasblar haqida ham tasavvurlari kengaysin.

Aslida kasb tanlash juda muxim masala bo'lib, ko'pgina o'quvchilar uni mustaqil xal qila olmaydilar. Bu masalada bitta psixologning o'zi emas, ularga maktab jamoasi yordam berishi kerak. Ko'pincha sinf raxbari xar bir o'quvchiga yo'nalish berib, o'quvchining, u yoki bu o'quv predmetiga munosabati, kasbga bo'lgan qiziqishi, o'qishdagi muvaffaqiyatlari, shaxsiy fazilatlari haqida o'qituvchilar aytgan ma'lumotlarni yozib boradi. Bu esa o'quvchining nimaga qizikishini aniqlashga imkon beradi. Agar o'quvchining qizikishlari barqaror bo'lsa, sinf rahbari o'quvchida u tanlamoqchi bo'lgan kasb uchun zarur alomatlar bor yo'qligini aniqlashga kirishadi. O'quvchining sog'ligi u tanlagan kasb talablariga tog'ri kelmaydigan hollar xam uchraydi. Bu masalani maktab hamshirasi xal kiladi. Shundan so'ng o'qituvchilar o'quvchining ota-onasi bilan suxbatlashib, bolani boshqa kasbga kiziktirishga xarakat kiladilar. Lekin bu ishni xushmomilalik, extiyotlik bilan bajarish lozim, aks xolda o'smirning ko'ngli cho'kishi, o'zini to'laqonli odam emasdek xis etishi mumkin.

Kasb tanlashga yo'naltirish ishini olib borishda maktabning real ish sharoitlarini hisobga olish darkor. Bunda 8-9 sinflarida aloxida urinni egallaydi. Bunda bir tamondan kasb tanlashga yo'naltirish ishi bevosita texnologiya darslarida davom etib, o'quvchilar o'zlari tanlagan mexnat tayyorgarligi tarkibiga kiruvchi kasblar to'g'risida tasavvur olishadi, ya'ni kasbga intilish go'yo «torayib boradi». Buning natijasida u boshlang'ich kasb tayyorgarligini oladi va uni yuqori sinflarda davom ettirishi zarurdek tuyuladi. Ayni paytda o'quvchi oldida kasblar dunyosi birinchi marotaba tizimga solingan holda to'liq ochib beriladi, go'yo ulardan xoxlaganingni tanlab ol, deyilgandek buladi. Kasb tanlash erkinligi ana shu ko'rinishdagi ziddiyatda namoyon buladi. 10 - sinfda biror kasbni tanlash hakida uzil-kesil qarorga kelish mumkin. Lekin bu bilan kasb tanlashga yo'nalish tugaydi yoki bo'shashtirib yuboriladi, deyish xato bo'ladi.

Aksincha, bu ishda endi yanada ta'sirchan bo'lishi lozim, ammo uning maksadi o'zgaradi, endi birinchi rejani tanlagan kasbga muxabbat uyg'otish egallaydi.

Psixoglarning kasb tanlashga yo'llash ishining butun mazmuni, rejalari va metodlari ana shu maqsadga karatiladi.

Yuqorida aytilganlardan, texnologiya fani ta'limi jarayonida kasb tanlashga ishi bir necha bosqichdan o'tib, bu bosqichlarning xar birida o'z vazifalari xal etiladi, degan xulosa chiqarish mumkin. Bunda kasb tanlashga yo'llash ishi, boshqa xar qanday o'quv-tarbiya ishi kabi, ikki yoqlama jarayondan iborat bo'lib, bu jarayonda o'qituvchiga xam, o'quvchiga xam teng darajada rol ajratiladi. Shuning uchun kasb tanlash ishiga nisbatan qo'yiladigan eng muxim talab-o'quvchilarning yuksak darajada faol bulishi lozimligidirki, bu faollik kasbiy tarbiya kasb tanlash negizlarini shakllantirish hisobiga ta'minlanadi. Texnologiya fani o'qituvchilari psixolog bilan birga hamkorlikda profdiagnostika hamda profkonsultatsiyaga tayyorgarlik ko'rgan bo'lsalar va bu ishni o'z vaqtida o'kazsalar, o'quvchilarning ishchi kasblar haqidagi tasavvurlari yanada ortadi desak mulaqo to'g'ri bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Xodjayev B.X. Kasb tanlovi. Qo'llanma. - T.: TDPU. 2015.
2. Юзликаева Э., Мадьярова С, Янбарисова Э., Морхова И. Теория И практика общей профессии. Учебник. - Т.: ТГПУ, 2014.
3. saviya.uz